

धोरण : 9

संस्कृत

पाठ : १०

दैवारिकस्य सेवानिष्ठः

स्वाध्याय

प्रश्न 1. अधोलिखितेभ्यः विकल्पेभ्यः समुचितम् उत्तरं चिनुत ।

(1) दौवारिकाः कस्य आज्ञाम् अपि न प्रतीक्षन्ते ?

(क) संन्यासिनः

(ख) ब्रह्मणः

(ग) सेनापतेः

(घ) नृपतेः

(2) दौवारिकः कम् अपश्यत् ?

(क) संन्यासिनम्

(ख) गुप्तचरम्

(ग) नृपम्

(घ) दुर्गाध्यक्षम्

(3) अहं त्वां गुप्तचरं _____ ।

(क) मन्ये

(ख) मन्यन्ते

(ग) मन्यसे

(घ) दुर्गाध्यक्षम्

(4) त्वं कदापि धनिकः न _____ ।

(क) भविष्यसि

(ख) भविष्यथ

(ग) भविष्यति

(घ) भविष्यन्ति

(5) 'क्षन्तुम् अर्हति माम्' इति कः वदति ?

(क) दौवारिकः

(ख) संन्यासी

(ग) गुप्तचरः

(घ) दुर्गाध्यक्षः

प्रश्न 2. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत-

(1) संन्यासी कुत्र गन्तुम् इच्छति ?

➤ संन्यासी महाराजनिकटे गन्तुम् इच्छति।

(2) कीदृशाः जनाः प्रभूणां पुरस्कारभाजनानि भवन्ति ?

➤ उत्कोचाय अलोलुपाः जनाः प्रभूणां पुरस्कारभाजनानि भवन्ति।

(3) द्वारात् द्वारं के भ्रमन्ति ?

➤ तुम्बीधारकाः संन्यासिनः द्वारात् द्वारं भ्रमन्ति।

(4) दौवारिकेण कः दृष्टः ?

➤ दौवारिकेण आर्यः (दुर्गाध्यक्षः) दृष्टः।

(5) संन्यासी कस्य प्रामाणिकतां कीर्तयिष्यति ?

➤ संन्यासी दौवारिकस्य प्रामाणिकता कीर्तयिष्यति।

प्रश्न 3. निम्नलिखितानां कृदन्तानां प्रत्ययनिर्देशपूर्वकं प्रकार लिखत -

- (1) क्षन्तुम् - 'तुम्' प्रत्ययः हेत्वर्थं कृदन्तम् (तुमन्त अव्ययम्)
- (2) गन्तुम् - 'तुम्' प्रत्ययः हेत्वर्थं कृदन्तम् (तुमन्त अव्ययम्)
- (3) उपसृत्य - 'त्य' प्रत्ययः सम्बन्धक भूतकृदन्तम् (ल्यबन्त अव्ययम्)
- (4) परित्यज्य - 'य' प्रत्ययः सम्बन्धक भूतकृदन्तम् (ल्यबन्त अव्ययम्)

प्रश्न 4. अधस्तनानि वाक्यानि स्तनभूतकाले (लङ् लकारे)

परिवर्तयत –

(1) त्वं धनिकः भवसि।

➤ त्वं धनिकः अभवः ।

(2) वयं वनेषु वसामः।

➤ वयं वनेषु अवसाम।

(3) कः अपि रात्रौ न प्रविशति?

➤ कः अपि रात्रौ न प्राविशत्।

(4) अहं त्वां गुप्तचरं मन्ये।

➤ अहं त्वां गुप्तचरम् अमन्ये।

प्रश्न 5. रेखाङ्कितपदानां समासप्रकारं लिखत -

(1) दौवारिकस्य सेवानिष्ठा उत्तमा आसीत्।

➤ सेवानिष्ठा- सप्तमी तत्पुरुष समास

(2) दुर्गाध्यक्षः निर्णयं करिष्यति।

➤ दुर्गाध्यक्षः - षष्ठी तत्पुरुष समास

(3) संन्यासी महाराजनिकटे गन्तुम् इच्छति।

➤ महाराजनिकटे- षष्ठी तत्पुरुष समास

(4) प्रामाणिकजनाः पुरस्कारभाजनानि भवन्ति।

➤ पुरस्कारभाजनानि - षष्ठी तत्पुरुष समास

प्रश्न 6. उदाहरणानुसारं शब्दरूपाणां परिचयं कारयत-

शब्दरूपम्	मूलशब्दः	अन्तः	लिङ्गम्	विभक्ति वचनम्
उदा., पण्डिताः	पण्डित	अ-कारान्तः	पुंलिङ्गम्	प्रथमा-बहुवचनम्
(1) कन्दरेषु	कन्दर,	अ-कारान्तः,	पुं.- नपुं.,	सप्तमी-बहुवचनम्
(2) गुप्तचरम्	गुप्तचर,	अ-कारान्तः,	पुंलिङ्गम्,	द्वितीया-एकवचनम्
(3) उत्कोचाय	उत्कोच,	अ-कारान्तः,	पुंलिङ्गम्,	चतुर्थी-एकवचनम्
(4) दौवारिकेण	दौवारिक,	अ-कारान्तः,	पुंलिङ्गम्,	तृतीया-एकवचनम्

प्रश्न 7. सूचनानुसारं धातुरूपैः रिक्तस्थानानि पूरयत -

एकवचनम्

- (1) शिक्षयसि
- (2) कथयिष्यामि
- (3) प्रतीक्षे
- (4) अभवत्
- (5) अयच्छत्

द्विवचनम्

- शिक्षयथः
कथयिष्यावः
प्रतीक्षावहे
अभवताम्
अयच्छताम्

बहुवचनम्

- शिक्षयथ
कथयिष्यामः
प्रतीक्षामहे
अभवन्
अयच्छन्

પ્રશ્ન 8. પ્રદત્તાન્ શબ્દાન્ પ્રયુજ્ય વાક્યાનિ રચયત ।

(1) વિદ્યાર્થીઓ ગુરુને પ્રણામ કરે છે.

છાત્ર, ગુરુ, પ્ર+નમ્

➤ **છાત્રાઃ ગુરું પ્રણમન્તિ।**

(2) માળી ફૂલોથી માળા બનાવે છે.

માલાકાર, પુષ્પમાલા, રચ્

➤ **માલાકારઃ પુષ્પમાલાં રચયતિ।**

(3) ગણેશ પેનથી લખે છે.

ગણેશ, કલમ (લેખની), લિખ્

➤ ગણેશઃ કલમેન (લેખન્યા વા) લિખતિ।

(4) પુષ્પો બાગમાં (સવારમાં) ખીલે છે.

કુસુમ, ઉદ્યાન (પ્રભાત), વિ-કસ્

➤ કુસુમાનિ ઉદ્યાને (પ્રભાતે) વિકસન્તિ।

(5) દ્વારપાળ રાજમહેલમાં પ્રવેશે છે.

દૌવારિક, રાજપ્રાસાદ, પ્ર-વિશ્

➤ દૌવારિક: રાજપ્રાસાદં પ્રવિશતિ।

પ્રશ્ન 9. નિમ્નલિખિતાનાં પ્રશ્નાનામ્ ઉત્તરાણિ ત્રિભિઃ ચતુર્ભિઃ
વા વાક્યૈઃ ગુર્જરભાષયા લિખત -

(1) સંન્યાસી કોને કોને રોકવાની ના પાડે છે ?

➤ સંન્યાસી દ્વારપાળને આટલા લોકોને રાજપ્રાસાદમાં પ્રવેશ
કરતા રોકવાની ના પાડે છે : સંન્યાસીઓને, પંડિતોને,
બ્રહ્મચારીઓને, છાત્રોને, સ્ત્રીઓને તથા કન્યાઓને.

(2) રાત્રે મહારાજને મળવા કોણ કોણ જઈ શકે છે ?

➤ રાત્રે મહારાજને મળવા આટલા લોકો જઈ શકે છે : જેમને રાત્રે મળવા આવવાનું આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હોય તેમજ જે ઓળખીતાઓ હોય.

(3) પ્રવેશ માટે સંન્યાસી દ્વારપાળને કઈ લાલચ આપે છે?

➤ સંન્યાસી દ્વારપાળને કહે છે કે જો તું મને મહેલમાં પ્રવેશ કરતા નહીં રોકે, તો હું તને મનગમતું રસાયન આપીશ. તે રસાયન વડે તું પચાસ તોલા જેટલા તાંબાને સોનામાં ફેરવી શકીશ.

(4) દ્વારપાળની પ્રામાણિકતા વિશે ટૂંક નોંધ લખો.

- સંન્યાસીના વેશમાં આવેલા કિલ્લાના ઉપરી અધિકારીએ દ્વારપાળને કિલ્લામાં પ્રવેશ કરવા દેવા માટે ખૂબ વિનંતી કરી, પણ દ્વારપાળે તેને અંદર દાખલ થવા દીધો નહીં. સંન્યાસીએ દ્વારપાળને ધનવાન બનાવી દેવા માટે ચમત્કારિક રસાયનતત્વ આપવાની લાલચ આપી, જેના ઉપયોગથી પચાસ તોલા જેટલું તાંબું સોનામાં રૂપાંતરિત

કરી શકાય. આવા પ્રલોભનને અવગણીને દ્વારપાળે
સ્વામિનિષ્ઠા તથા ઈમાનદારીનો પરિચય આપ્યો માટે જ
સંન્યાસીરૂપે આવેલા દુર્ગાધ્યક્ષ કબૂલ કર્યું કે જે પદ પર
દ્વારપાળની નિયુક્તિ કરાઈ છે તે યથાર્થ જ છે.

Thanks

For watching